

HAZAR'IN ÖTE YAKASINDA SU PROBLEMLERİ – ARAL FACİASI

Prof. Dr. Orhan Kavuncu¹, Sharifa Jabbarova²

1- Giriş

Sınır aşan sular ve sınır olan sular Dünya'mızın birçok yerinde ülkeler arasında problem oluşturmaktadır. Dünyanın çeşitli yörelerinde tarım işletmeleri arasında, köyler arasında da ortaya çıkan su anlaşmazlıklarının ülkeler arası boyutu şüphesiz çok daha önemli sonuçları olan ve çözümü de o nispete daha zor olan bir konudur.

Dünya'da mevcut suların sadece binde sekizi içme ve sulama suyu olarak kullanılmaktadır. Geri kalan suların önemli bir bölümü okyanus ve denizler, küçük bir kısmı da buzullar ve yer altı sularıdır (Jabbarova 2011). İnsanoğlu, bir taraftan ekolojik dengeyi bozmayacak şekilde bu kullanılan su oranını artırmaya çalışırken, bir taraftan da bunu en adil biçimde paylaşmak zorundadır.

Halen yeryüzünde 261 nehir birden fazla ülke tarafından paylaşılmaktadır. Bunlardan 36 tanesi üç ülke, 23 tanesi de dört ve daha fazla ülke topraklarından geçmektedir (Jabbarova 2012).

Ülkeler arası su anlaşmazlıklarına Dünya'nın birçok yöresinden örnekler vermek mümkündür (Jabbarova, 2011): Lanoux Gölü (Fransa-İspanya);Columbia Nehri (Uruguay-Arjantin);İndus Nehri (Hindistan-Pakistan);Colorado ve Tijuana Nehirleri (ABD-Meksika);Çad gölü ve havzası (Kamerun-Nijer-Nijerya);Nil Nehri (Mısır-Sudan); Dicle ve Fırat (Türkiye-Irak-Suriye).

Bu uyuşmazlıkların bazıları, ilgili tarafların iyi niyetli davranışları sonucu, siyasi ve hukuki yollarla çözümlenmişlerdir. Önemle belirtmek gerekir ki, ilgili devletlerarasındaki iyi niyet ve işbirliği arzusu, her türlü uyuşmazlığın çözümü için esas olan en önemli etkidir.

* * *

Sovyetler Birliği 1992'de kendini yok ettiği zaman birçok problemi miras bıraktı. Bunlar arasında radyolojik ve kimyasal çevre kirliliği, su kıtlığı ve bunlardan doğan ekolojik dengesizlik, biyolojik ve kimyasal silah üretme faaliyetleri, ülkeler arasında enerji ve su kaynakları çatışması ön sırada geliyordu.

¹ Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi

² Uluslar arası Hoca Ahmet Yesevi Kazak Türk Üniversitesi Araştırma Görevlisi; Gazi Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi.

Ekolojik dengesizliğin temel sebepleri, Aral Denizindeki su azalması, tarımda kimyasal ilâç ve gübrelerin plânsız ve bilinçsiz kullanımı ve Kazakistan'ın Semipalatinski vilayetindeki yer altı nükleer denemeleriydi. Sebepler arasına, Aral'a yakın Baykonur uzay üssünden atılan roketlerin olumsuz etkilerini de koymak mümkündür. (Kavuncu 2010)

BM raporlarına göre, son 40–50 yıl içinde oluşan Aral felâketi, hava ve su kirliliği yüzünden insan sağlığının bozulması, balıkçılığın yok olmasından dolayı ortaya çıkan işsizlik ve tarım alanlarında çoraklaşma olgularını içeriyor. Meselâ BM Nüfus Fonu'nun (UNFPA) 2009 yılı dünya nüfusuna ilişkin “Değişen Dünyayla Yüzleşme: Kadınlar, Nüfus ve İklim” başlıklı raporunda, Aral bölgesindeki tüberküloz, hepatit ve solunum yolları ve ishale bağlı hastalıkların görülme, tekrarlanma sıklığı eski Sovyet coğrafyasının en yüksek oranlarını oluşturuyor. Kalp ve böbrek rahatsızlıkları, yüksek tansiyon ve çeşitli kanser hastalıklarının görülme sıklığının da her geçen gün artmakta olması, bölgedeki çevresel yıkımla ilişkilendiriliyor. Anemi ve üreme sistemi hastalıklarında oranlar da son 20 yılda iyice artmış durumdadır. (Star Gazete 2010)

Türkistan Cumhuriyetlerinde Su Problemi, her geçen gün büyüyen bir problemdir. Son zamanlarda gazetelerde yer alan haberlere göre, Kırgızistan ve Tacikistan'da yeni baraj ve HES yapım projeleri, Özbekistan'ı tedirgin ediyor (Sabah, 14 Temmuz 2012).

Sadece su problemleri değil, kardeşler arasında Ortak Elektrik Sistemi (OES) de işlemez duruma gelmiştir. OES'den Haziran 2003'te Türkmenistan'ın, Mart 2009'da Kazakistan'ın çekilmesinden sonra, 2010 senesinde Özbekistan'ın da çekilmesiyle sistem sadece Tacikistan ve Kırgızistan'dan ibaret iki üyeli bir sisteme döndü. (Kavuncu 2010)

Türkistan Cumhuriyetlerinde su problemini iki aşamalı olarak ele almak gerekir. Birinci aşama, “Aral Faciası” denilen ve Sovyetlerden kalan problemidir. Aral Faciası, dünyanın dördüncü büyük iç denizi olan Aral'ın 50 yıl içinde çöle dönmesidir. Pamuk Türkistan'da asırlardır ziraatı yapılan bir endüstri bitkisidir. İkinci Dünya harbi esnasında Sovyetler Birliği, pamuk üretimiyle dünya piyasalarını kontrol edebileceğini görünce, totaliter sistemin merkezi planlamasıyla, ziraat uygulamalarını ve bilimsel gerçekleri hiçe sayarak, Seyhun ve Ceyhun nehirlerinin akıp Aral'a ulaştığı Maveraünnehir diye isimlendirilen bölgede pamuk ekimini bir mono kültür haline getirdi. Aral'ı besleyen Ceyhun (Amu Derya) ve Seyhun (Sır Derya) nehirleri ve kolları üzerinde bu pamuk mono kültürünün gerektirdiği sulama suyunu temin edebilmek için açılan kanalların, kurulan barajların sonucunda Aral Gölü beslenemez hale geldi. Seyhun üzerinde Toktoğul Barajı ve Fergana kanalı, Ceyhun üzerinde Nurek Barajı ve Karakum (eski adı Lenin) kanalları, bir taraftan insanları, “ak altın” olarak sunulan pamuğun kölesi haline getirdi. Diğer taraftan su azalması ve bu suyun da pamuk ziraatında kullanılan kimyasallarla kirlenmesi sonucu Aral, balıkların yaşamadığı, çocukların yüzemediği, ölü bir deniz haline geldi, kum çölü oldu. (Kavuncu 2009)

Problemin ikinci aşaması ise, Sovyetlerin dağılmasından sonra ortaya çıkmış olup, Seyhun'un kolu olan Narin üzerinde Kırgızistan'ın Kamber Ata HES'ler zinciri, Ceyhun'un kolu olan Vahş üzerinde de Tacikistan'ın dev Rogun barajını kurmaya teşebbüs etmesidir. Sovyetlerden kalan problemleri çözmek azmiyle Aral'ı Kurtarma Fonu oluşturan kardeş

cumhuriyetler, Sovyetlerin dağılmasında sonra ortaya çıkan su ve elektrik enerjisi gibi problemler yüzünden karşı karşıya gelmektedirler.

2- Problemler

a. Sovyetlerden Kalan Problemler

Aral Faciasının temel sebebi, Sovyetler Birliğini Dünya’da pamuk borsasını kontrol edebilecek bir konuma getirmek üzere Moskova’dan merkezi planlamayla (Gostplan) dayatılan, bilinçsiz pamuk üretimidir. Pamuk ziraatı, zahmetli bir kùltürdür. Çok su ve çapa gerektirir. İnsanı yorar, toprağı sömürür, suyu bitirir. Pamuk kùltürünün gerektirdiğı suyu karşılamak için Aral’ı besleyen Seyhun (Sırderya) ve Ceyhun (Amuderya) nehirleri üzerinde 1939 yılından başlayıp 1980’lere kadar devam eden bir zaman diliminde barajlar kuruldu, kanallar açıldı. Aral’ı besleyen sular Aral’a ulaşmadan söndü, Dünya’nın dördüncü büyük iç denizi, 60 bin km kareden 20 bin km kareye küçüldü, “çölün mavi gözü”, kum çölü oldu; Aral Göl, Aral Kum oldu.

Bir parça ekolojik duyarlığı olan aydınlarımızın, Aral’ı besleyen sular üzerinde açılan barajların ve kanalların ne zaman ve nasıl yapıldığını, özelliklerinin neler olduğunu kısaca da olsa bilmesi gerekir. Aşağıdaki özet bilgiler işte bu yüzden çıkarılmıştır:

- **Toktogul Barajı**, 1970 yılında Kırgızistan’da Seyhun nehri üzerinde kuruldu. Elektrik enerjisi üretmek amacıyla kurulan barajın hacmi 19,5 milyar m³’tür. Elektrik enerjisi üretiminden ayrı olarak barajdan bırakılan su, aşağı havzadaki Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan tarım alanlarını sulama suyu olarak da kullanılmaktadır. Sulama suyunun miktarı ve dönemlere göre dağılımı konusunda aşağı kıyıdaş ülkelerle Kırgızistan arasında sorunlar çıkmaktadır (Yıldız, 2012).
- **Nurek Barajı** 1961 yılında yapımı başladı, 1972’de ilk türbini iletmeye açıldı, 1980’de tamamlandı. Tacikistan’da Ceyhun’un kolu olan Kızılsu (Vaksh) nehri üzerinde kuruldu. Maksudı elektrik enerjisi üretmek olan barajın hacmi 10,5 milyar m³, yüksekliğı 310 m’dir. (Yıldız, 2012). Vaksh kolu Ceyhun’daki su akımının %40’ını kontrol ediyor; bu yüzden de Ceyhun’un aşağı kısmında yer alan Özbekistan ve Türkmenistan’da su azlığına yol açıyor.
- **Karakum Kanalı**³, çölde sulama amaçlı yapılmış en büyük tesistir. Bu büyük tesis sadece suyun taşındığı bir kanaldan değil, aynı zamanda su toplamaya yönelik yapılmış birçok baraj gölünden oluşmaktadır. Karakum Kanalı, Kopet dağ sıralarına paralel olarak çöl sahası içerisinde güneydoğu-kuzeybatı yönlü akımını sürdürür.

³ Karakum Kanalı, önce Karakum Lenin Kanalı olarak isimlendirildi, bağımsızlıktan sonra ise adı Karakum SepermuratNiyazov Kanalı oldu (Cabbarov, 2011).

1954–1959 yılları arasında yapımı tamamlanan Karakum Kanalı'nın 400 km'lik ilk bölümü Amuderya ile Murgap nehrini birbirine bağlamaktadır. Kanalin ikinci kısmı olan Murgap ve Tecen arasındaki 140 km'lik bölümü 1960 yılında tamamlandı. Tecen-Aşkabat arasında yer alan 257 km'lik üçüncü bölüm 1962 yılında tamamlandı. 1988'e kadar devam eden ilave projelerle Göktepe ile Balkan vilayetine dâhil olan Bereket yerleşkesi arasında kanalın dördüncü bölümü yapıldı. Böylece Hazar kıyısına ulaşan kanalın toplam uzunluğu 1375 km'yi buldu.

- **Fergana Kanalı**, 1939 yılı Temmuz sonunda 160 bin Özbek ve Tacik Kolhoz çalışanı ve binlerce çiftçinin birlikte çalışarak kırk beş günde tamamladıkları 270 km uzunluğunda bir kanaldır. 1930'lu yıllarda Sovyet rejiminin yaptırdığı Belomor ve Moskova-Volga kanalları, hapisane mahkûmlarının işçi olarak kullanılmasıyla yapılmıştı. Fergana Kanalı ise, zamanın Sovyet rejiminin bir övünç olarak ifade ettiği gibi, tamamen Fergana köylülerinin yaptığı bir "Halk İnşaatıdır(!)". Kanalın ana amacı, Sovyet pamuk tüketimini karşılaması öngörülen Fergana vadisi pamuk ekiminin su ihtiyacını, Sırderya'dan karşılamaktır.

b. Sonradan Çıkan Problemler

Şanghai İşbirliği Örgütü, Amerika'nın Kırgızistan'daki Manas üssünü boşaltması yönünde kararı uygulamaya geçirmek durumundaki Kırgızistan, buradan elde ettiği kira gelirlerini hesap ediyordu. Rusya'nın bu kira gelirlerine karşılık şartlı bir kredi verdiği, şartın da Sırderya'nın Narin kolu üzerindeki Kamber Ata-1 barajının inşaatı olduğu, o yıllarda yazılıp söylenmişti. Bu, Rusya'nın bölgede, hem de istikrar unsuru olarak, varlığını sürdürme arzusundan kaynaklanmaktadır.

Kırgızistan'da Kamber Ata-1 ve Tacikistan'da Rogun barajları, Rusya'nın desteklediği projelerdir. Ekolojik duyarlılığı olanlar için aşağıda, bu iki baraj hakkında özet bilgi verilmiştir:

- **Kamber Ata - 1 Barajı** ve Kamber Ata-2 barajı, Sovyet Merkezi Planlama projelerinden olup 1986 yılında taslak projeler tamamlanmış, ancak o zaman uygulamaya geçirilememiştir. Her iki baraj da Toktoğul barajının yukarısında yer alır. Kamber Ata 2 barajı 60m yüksekliğinde 350 MW elektrik kapasiteli bir baraj olup, 2010 yılında bir Kırgız Rus konsorsiyumu tarafından hayata geçirilmiştir (Yıldız 2012). Kamber Ata 1 barajı ise çok daha büyük (245 m yükseklik ve 2000MW elektrik kapasite) olup yapımını beklemektedir.
- **Rogun ve Sangtuda-2 barajları**, Nurek'in aşağısında ve yukarısında başlama aşamasındaki iki baraj projesidir. Aslında Tacikistan, Vaksh nehri üzerinde bir seri baraj ve HES planlamıştır (Yıldız 2012). Bunlardan halen faal olan 6 Hes'ten en büyüğü 3000 MW elektrik kapasitesiyle Nurek'tir; diğer 5'inin toplam kapasitesi 1560 MW civarındadır. Buna karşılık halen yapımı başlama aşamasında olan Rogun barajı Nurek'ten de daha büyük kapasiteyle (3600MW) bölgenin en büyük barajı olacaktır. 335 m yükseklikle Dünya'nın en yüksek barajı olarak planlanan Rogun'un inşaatı, o zamanki Sovyet merkez planlamasıyla 1976 yılında kararlaştırılmıştır. Daha küçük kapasiteli olmakla birlikte Rogun ve Sangtuda-2'den başka 5 proje daha yapım veya planlama aşamasındadır. Bunların toplam kapasitesi de 3100 MW civarındadır. Tacikistan Vaksh nehri üzerindeki bu seriyi tamamlarsa 10000 MW saatlik bir elektrik üretim kapasitesi elde etmiş olacaktır.

Özellikle Rogun barajı için sismik tehlikeden söz edilmektedir (Pravda Vostoka, Temmuz 12, 2012). Barajın yapılacağı bölge Tiyanşan dağlarının güneyinde olup, esasen çok deprem olan Orta Asya’da sismik derecesi en yüksek olan bölgedir. Bölgede su kıtlığına yol açacak olmasının yanı sıra, bu tip felâket senaryolarına kulak tıkamak kardeşlerimize ve Rusya’ya hiçbir şey kazandırmaz. Elektrik üretiminin artması gibi ciddi bir ekonomik fayda ile, ekolojik zarar arasındaki optimal çözümün bir an önce bulunması gerekir. Dünya bankası, baraj inşası için talep edilen gerekli krediyi vermek için, bu iddiaları araştırmaktadır. Araştırma sonucuna kadar sabırla beklemek yerine, Rusya’nın cazip teklifleriyle devam eden baraj inşaatı, endişeleri artırmaktadır.

Dursun 2012 Türkmenistan’da tarım suyundan geri dönen suların tutulacağı Altın Asır Gölü, Zereşan nehrinde Tacikistan’ın su projeleri (özellikle Yava HES), Afganistan’ın Ceyhun’dan daha fazla kullanım hakkı istemesi, Çin’in İrtiş ve İli nehri üzerinde planladığı su projeleri gibi konuları da problemler arasına dâhil etmektedir. Ancak biz yakın gelecekte bunların Rogun ve Kamber Ata1 kadar büyük sorunlar teşkil etmeyeceğini düşünüyoruz.

3- Çözüm için Girişimler, Yapılması Gerekenler

Bağımsızlıktan hemen sonra 1992 yılının başında bölgenin beş ülkesinin liderleri “suyun verimsiz kullanılması yüzünden ortaya çıkan sosyoekonomik sorunların çözülmesi ve ekolojik dengesizliklerin düzeltilmesi” amacıyla bir araya geldi ve bir anlaşma imzaladı. O zamandan beri liderler su sorunlarının çözümü için birçok defa bir araya geldiler ve birçok anlaşma imzaladılar. Aral’ı kurtarmak, su problemini halletmek ve Aral havzasında müşterek bir gelişme programı uygulamak için yapılan görüşmelerin sonunda, Orta Asya İşbirliği Örgütü yanında, Aral Denizi Uluslararası Fonu (Aral’ı Kurtarma Fonu), Uluslararası Su Koordinasyon Komisyonu gibi komisyonlar kurmuşlardır. Bunlar arasında 1993 yılında beş cumhuriyetin liderleri tarafından imzalanan Aral’ı Kurtarma Fonu kurulmasına ilişkin anlaşma bilhassa vurgulanması gereken bir öneme sahiptir.

Büyük ümitlere yol açan Orta Asya İşbirliği Örgütü, zamanla sıradanlaşmış, 2007 yılında Rusya’nın da örgüte girmesiyle de, önce önemini yitirmeye başlamış, gündemden düşmüştür.

Uluslar arası Su Koordinasyon Komisyonu gibi kurumlar, aslında eskiden mevcut olan Sovyet kurumlarının devamı niteliğindedir. Ancak, SSCB zamanından kalan bütünleşmiş ve çökmüş sistemi yenilemek o kadar kolay değildi. Ayrıca Aral’ı kurtarmak için bir araya gelen kardeşler, su kullanımı ve yönetimi konusunda kolayca anlaşamıyorlardı. 1992 anlaşması da, Sovyetler zamanında 1987 yılında kurulan Seyhun ve Ceyhun Su Havzası Organizasyonlarınınca öngörülen su tahsislerini esas almış olduğu için uygulama şansı olmadı (Yıldız 2012). Sonraki düzeltmeler de ciddiye alınacak çözümler üretmedi.

Ortak Elektrik Sistemi (OES) de aynı şekilde Sovyetlerden kalan bir sistemdi. Kardeşlerimiz onu da yine 1993’lerde kendi aralarında devam ettirme kararı aldılar. Ne yazık

kı bugün, kaçak elektrik kullanmanın önüne geçilememesi yüzünden sistem, sadece Tacikistan ve Kırgızistan üye olarak kaldığı “güdük” bir sisteme dönüşmüştür.

Bu süreçte kardeşlerimizin alkışlanması gereken iki anlaşma metni vardır: Aral’ı Kurtarma Fonu ve Semipalatinski’yi nükleer silâhtan arınmış bölge ilan etmeleri. Sovyetlerden kalan problemleri çözmeye adına atılan bu gibi adımlara Rusya’nın bigâne kalmaması gerekir. Oysa Rusya Aral’da sorumluluğunu kabul eden bir yaklaşımla elini taşın altına sokmak yerine hiçbir katkıda bulunmamakta tersine problem üreten konumda olmaktadır. Rusya’nın bölgede varlığını, istikrar unsuru olarak sürdürme çabaları, Türkistan cumhuriyetleri arasındaki problemlerin çözümüne değil, çözümsüzlüğüne katkıda bulunmakta, Rusya bir istikrar unsuru değil, adeta bir istikrarsızlık unsuru olmaktadır.

Rusya yukarı akım ülkelerine (Tacikistan ve Kırgızistan), devamlı destek çıkmak suretiyle, onların aşağı akım ülkelerinin (Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan) itirazlarına mesnet olarak ileri sürdükleri kanıtlarını önemsememelerini teşvik etmektedir. Kardeşlerimiz Rusya’nın veya başka küresel güçlerin bu tip müdahalelerine imkân vermemeli; problemlerini kendi aralarında çözmelidirler.

4- Sonuç

Her geçen gün artan su ihtiyacı değerlendirildiğinde su ihtilâflarının ve suyun stratejik öneminin de arttığı söylenebilir. Bu ihtilâfların akılcı yollardan giderilmesi, suyun adil bir şekilde paylaşılması Küresel Adalet’in vazgeçilmez bir şartı olarak ortaya çıkmaktadır.

Sovyetler zamanında Sovyet çıkarlarını maksimize edecek planlamalarla, bölgede pamuk mono kültürü oluşturuldu, bunun gerektirdiği sulama projeleri Aral faciasını ortaya çıkardı. Şimdi kardeşlerimiz bu faciayı engellemek için çaba göstermek durumundadırlar. Bunun için kurdukları Aral’ı Kurtarma Fonu, aralarındaki problemleri de ortadan kaldırmanın bir aracı olmalıdır. Aral’ın katili, Sovyetler zamanında Moskova’dan yapılan bilinçsiz merkezi plânlamadır. Bölgede bugün bile bu plânlamanın ve bu plânlamayı yapan zihniyetin etkileri hissedilmektedir. Çözüm, Aral’ın çöl olmasına yol açan Sovyet Merkezi Planlamasının (Gostplan) öngördüğü projelerden arta kalanları hayata geçirmek değil, yeni bir anlayışla hem Aral’ı kurtarmayı, hem de ortak faydayı esas alan alternatif yaklaşımlar üretmektir.

“Aral’ı hayata döndürme çalışmaları devam ederken, bölgedeki su kaynakları üzerinde yeni inşaatlar yapmak, üstelik bunları suyu tabii yataklarından koparırcasına yapmak, bölgede zaten var olan çevresel dengesizliği daha da artıracaktır.”[Kavuncu 2009]

Aral, eski durumuna döndürülebilir, bir ölü deniz olmaktan kurtarılabilir mi? Türkistan cumhuriyetlerinin aralarındaki problemleri çözmek ve Aral’ı kurtarmak için daha fazla çaba sarfetmesi gerekiyor.

Dünya Su Konseyi öncülüğünde 1997’den beri altı defa toplanan Dünya Su Forumu, uluslararası camianın su sorununa, BMİDÇS gibi, küresel ölçekli bir sözleşmeyle yaklaşacağı

ümidini vermektedir. Ancak 1966'dan beri BM Genel Kurullarında ve Uluslararası Hukuk Komisyonu gibi ilgili kuruluşlarda su ile ilgili kararlara az sayıda ülkenin imza atmış olması bu ümidi zayıflatmaktadır.

Kardeşlerimiz aralarındaki problemlere küresel güce sahip ülkelerin karışmasına izin vermeden kendi aralarında problemleri çözebilecek tecrübe ve bilgi birikimine sahiptir. 2011 yılı 5 Ekiminde Tacikistan'ı ziyaret eden Putin, yanında Rus firmalarını da alarak, Rogun barajının inşaatının hızlanması yönünde telkinlerde bulundu. Oysa Rusya'nın problemin çözümüne katkısı, Aral faciasından payına düşen sorumluluğu kabullenerek, Aral'ı Kurtarma Fonuna yardımda bulunmak olmalıdır. Aynı şey aslında, ABD, Çin ve AB gibi diğer küresel güçler için de geçerlidir.

Kardeşlerimiz, bir yandan herkes diğerlerinin ulusal varlıklarına saygı göstererek, öte yandan tek bir ülkeymiş gibi ortak faydayı hesaba alarak çözüm geliştirmek durumundadırlar. Sadece ülke çıkarlarını dikkate alan yaklaşımlar, çözüme değil, çözümsüzlüğe kapı aralar. Komşudaki ekolojik bozulmanın kendisine de yansıtacağını idrak edecek bir ekolojik bilinç seviyesine Dünyanın bir çok ülke yöneticisi sahip değildir ama, kardeşlerimiz sahiptirler.

O seviye şöyle mantık yürütmeyi gerektiriyor: Kıyametin ne zaman kopacağını bilmiyoruz ama bir gün kopacağını biliyoruz. Nasıl ki ne zaman sona ereceğini bilmediğimiz bireysel yaşantımızı da iyi ve inanıyorsak öbür tarafa hazırlık yapacak şekilde yaşıyorsak Dünya'ya ve tabiata da aynı şekilde ihtimam göstermek zorundayız.

Öte yandan yeryüzünde nimetlerle külfetlerin paylaşımında büyük bir adaletsizlik vardır. Nitekim Çevre Kirliliği gelişmiş ülkelere çok zarar vermiyor görünüyor. Oysa bir bölgedeki ekolojik bozulma Dünya'nın tamamını etkiler. Uluslararası toplantılar ortaya koyuyor ki, insanoğlunun şu anki bilinç düzeyi, maalesef, bunu ortadan kaldıracak, yerine küresel bir adalet ikame edecek seviyede değil. Bu bilinç düzeyi toplumların kültürlerinin zihni ve manevi muhtevası ile ilgili bir durumdur. Oysa şu anda yeryüzünde hâkimiyet mücadelesi yapan kültürlerin zihni ve manevi muhtevası buna uygun değildir.

Türkistan cumhuriyetleri aralarında birlik oluşturarak adeta tek bir ülkeymiş gibi, sadece su ve elektrik değil, sahip oldukları doğal gaz, petrol ve uranyum gibi bütün tabii kaynaklardan haklarına düşen payı, başkalarına bırakmadan kendileri almalı, adil bir paylaşım sağlamalıdır.

Türkistan'da böylesi ortak bir ekolojik atılım, bütün dünyayı etkileyecek zihni bir dönüşümün başlangıcı olacaktır. Türkçe konuşan toplulukların önderleri şunu iyi bilmelidir: Sadece kendi geleceğimiz değil, bütün dünyanın geleceği bizim birlikteliğimize bağlıdır. İklim değişikliklerinden doğacak felâketlerden herkesin zarar göreceği bilinci, bizim öncülüğümüzde yaygınlaşacaktır. Nimetlerle külfetlerin dağılımında Küresel Adalet kavramı da buna bağlı olarak gerçekleşme şansına sahiptir. Böyle bir teşebbüsün önündeki engellerin farkında olarak işimizin kolay olmadığını bilmek durumundayız. Ama bu zorluk bizi hedefimizden saptırmamalıdır. Çünkü vazgeçmek, yok olmayı kabullenmek, en azından yok

oluşu seyirci kalmak demektir. Öyleyse kardeşlerimizin tarihin derinliklerinden gelen tecrübeye ve günümüz yönetim bilgilerine dayanarak, böylesi büyük bir geleceğe birlikte yürüyeceklerine inanmamak için bir sebep yoktur.

Kaynaklar:

Sabah 14 Temmuz 2012, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/07/14/orta-asyada-su-savaslari-kizisiyor>

Yıldız Dursun, 2012, Orta Aya'daki Saatli Bomba "Su Sorunu", Truva Yayınları, İstanbul.265 sayfa. (sayfa 26-27)

Jabbarova Sharifa, 2011, Orta Asya'da Su Sorunu, Gazi Ü. Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara.

Jabbarova Sharifa, 2012, SSCB Sonrası Orta Asya'da Sınıraşan Sular Meselesi ve Bölgesel Güvenliğe Etkiler, Gazi Ü. Uluslararası İlişkiler Bölümü, Basılmamış Y. Lisans tezi, Ankara.

Kavuncu Orhan, 2009, Su Forumu ve Türkistan'da Su Problemi, Türk Yurdu Dergisi, sayı: 260, sayfa: 6, Ankara.

Kavuncu Orhan, 2010, Türkistan'da sudan sonra şimdi de elektrik enerjisi, http://www.turkocagi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2606&catid=113:yazarlar&Itemid=249.

Çetinoğlu Oğuz, 2012, Prof. Dr. ORHAN KAVUNCU ile Türk Dünyası'nın Çevre Problemleri üzerine sohbet, <http://www.oncevatan.com.tr/prof-dr-orhan-kavuncu-ile-turk-dunyasinin-cevre-problemleri-uzerine-sohbet-makale,27794.html>

Stargazete 2010, <http://www.stargazete.com/guncel/dunya-isiniyor-su-bitiyor-haber-226288.htm>

Pravda Vostoka, Temmuz 12, 2012, Once again on the issue of construction of RogunHydroelectric Power Plant.